

„Megkomponálni a dekomponáltat”

GONDOLATOK A PRÓZAÍRÓ BEREMÉNYIRŐL
VADNAI BÉBI¹ CÍMŰ REGÉNYE KAPCSÁN

Bereményi Géza saját bevallása szerint „rendetlen prózaírói életművet”² tudhat magáénak, s valóban, prózakötettel már kezdetektől nagyobb kihagyás után jelentkezett. A *Legendárium* (1978) nyolc évvel *A svéd király* után látott napvilágot (Bereményi a kötet megjelenése közötti időszakban nem foglalkozott novella- és regényírással, dalszöveget, forgatókönyveket³, és darabokat írt amatőr színházaknak), a regényt követő elbeszéléskötet, *A feltúrt gallér* (1994) tizenhat évvel később, az újabb novelláskötet, a *Jézus újságot olvas* 2009-ben jelent meg, a *Vadnai Bébi* pedig 2013-ban.

„Egy valamit nagyon nem tud egyelőre a *Legendárium* szerzője: megkomponálni a dekomponáltat.”⁴ – állapította meg a hetvenes évek végén Balassa Péter, a *Legendárium* ugyanis nem a generációk haladásirányára összpontosító, a nemzedéki váltakozás ritmusát kísérő klasszikus értelemben vett családragény, hanem esetleges fényképalbum, s az esetlegesség, a spontán játékoság, a véletlenszerűség kezdetektől Bereményi Géza műveinek sajátja. Bereményi vallomása szerint Bódy Gábornak köszönhetően kezdett el novellákat írni tizenkilenc éves korában. Az egyetemi szellemi körben Bódy lett a kalauza, aki akkoriban már írt novellákat, s hogy kicsikarja barátja elismerését, Bereményi azt állította, hogy ő is ír. Két-három oldalas hangulat-novellát mutatott meg Bódynak, s az írással az egyetemi alkotókör egyik felolvasásán sikert aratott. A szerző nyomtatásban 1969-ben jelent meg a *Naponta* másban *A svéd király* című elbeszéléssel, a legendák szerint még csak két novellája volt, amikor Sík Csaba szerződést ajánlott neki egy kötetre. *A svéd király* (1970) című könyv két hét alatt készült el, nem volt egyértelműen pozitív a fogadtatása, de a kritikusok kiemelték Bereményi mesélőkedvét, játékoságát, atmoszférateremtő erejét, a magabiztos mesterségbeli tudást, az érett formai megoldásokat, a feltűnően kiművelt s választékos nyelvet, a szilárd gondolatrendszert.⁵ A kötet erejét bizonyítja, hogy a szerző évtizedekkel később is merít belőle, a *Vadnai Bébi* című regény tematikus-motivikus értelemben is utal a szerző első (két) könyvére. A *Vadnai Bébit* bírálók a mű dekomponált elemeire hívják fel a figyelmet⁶ (pl. a történetvezetés, a nyelvi megalkotottság, elbeszélői technika terén), én ezzel szemben arra teszek kísérletet, hogy röviden bemutassam a regény tudatosan megkomponált jegyeit, azokat a motívumokat és stilisztikai eljárásokat, amelyeket Bereményi korábbi prózaköteteiből átvesz, tehát kezdetektől és következetesen alkalmaz, vagyis „rendetlen prózaírói életművében” a rendre utalnak.

„Én magam azokkal indultam, akik a magyar irodalom másodlagosnak számító vonulatából, a »ködlovagokból« próbáltak kiindulni. Mindenáron új szempontokra törekedtünk, és Csáth Géza törekvéseiben különböző indulások lehetőségét láttuk.”⁷ – nyilatkozta Bereményi 1971-ben, s ebben az interjúban poétikai törekvéseire is kitért, a stilizációt a „a történelmi idő és a jelen többrétegűségéhez vezető út”-nak tekintette. „Ezeket a rétegeket egymáshoz vetítve meg lehet tudni valami újat, fontosat a világról. A stilizáció ugyanakkor maradványokat romboló erő lehet, fel-

ismerhető rálátást is biztosít, külön világ, ironikus közeg – persziflálja témáját.”⁸ A hetvenes években újdonságnak számított Bereményi Géza sajátos történelemszemlélete is. „Számomra a történelem az a nagyobb rendszer, amelyben meg tudom vizsgálni a mai problémákat. Nem a történelmi események konkrét tanulságai érdekelnek, hanem a történelem mozzanatainak egyidejűsége. Nevezhetjük ezt a külsővé lett prousti időnek. A holt idők érdekelnek elsősorban (...) amelyek a »nagy« történelmi korok, fordulatok, csomópontok között telnek, s kifejtetlenül hordozzák energiájukat. Azt hiszem, a mi korunk is ilyen...”⁹ Bereményi generációja forradalmi helyzet hiányában, de forradalmi ideálok vonzásában nőtt fel. 1968 ezt a hiányt pótolhatta volna, ám csak keserű emléket hagyott maga után. A nemzedékben tudatosult, hogy nagyon messze van a történelmi léptékű cselekvés lehetőségétől. A *Vadnai Bébi* főhőséről, Dobrovicsról Bereményi ifjúkori önarcképéről a következő olvasható, „Korszakok átjáróházában élve, másoktól hallott fikciókat osztályozott.” (24.), s *A svéd király* című elbeszélésében is, Bereményi azt sugallta, hogy időtől-tértől függetlenül minden s mindenki között lehet lényegi kapcsolat. „– Értse meg végre, hogy az ön hadjárata az enyémtől függ, s az enyém az önétől – dobantott a svéd király. Majd enyhébben folytatta: – Igyekszem gyorsan befejezni, hiszen a döntő csata előtt állunk.”¹⁰ A szerző a kötet novelláit technikásan bontja többsíkúra, át tudja tekinteni a réteges időt. Két átlátszó cselekménysíkot terít egymásra, egy valóságosat (az itt és most síkját), s egy másikat (*A svéd királyban* egy múltbéli, az *Irodalomban* egy képzeletbelit, a *Csendőrokben*, a *Játékok a vadászterületen*ben egy játékét, a *Lángosban* az *Utolsó kör a vízben*ben egy illúzióét), s a két síkon egymást keresztező mozgások összefüggéseit vizsgálja. A *Vadnai Bébi*ben többszörös utalás történik *A svéd király* című kötetre, Dobrovics ugyanazzal a poétikai eljárással („fésűben van benne a két idősík”, 234.) akarja megírni Vadnai Bébi, dr. Szemző Zoltán és fiúk, Doxa történetét, mint Bereményi első kötetének novelláit. A regényben Dobrovics *A svéd király* című kötetben megjelent *Játékok a vadászterületen* című novellát akarja leadni a készülő fiatal prózaírók antológiájába. A novella megidézése azért is fontos, mert a regényben Dobrovics a *Törzs* nevű baráti társasággal (Mohó néven) tölti idejét, s az elbeszélés is egy (zárt) baráti kör „indián játékát” írja le. A hetvenes években hazánkat elérő avantgárd hullám Bereményire is hatott, amatőrszínházakhoz csatlakozott. Az underground ideológiája a csalódott értelmiségi körökben a kívülmaradást jelentette, intézményektől, publikációs fórumoktól független kultúrát akartak létrehozni, Dobrovics ezért titkolja el a *Törzs* előtt, hogy novellája jelent meg. A hetvenes évek mozdulatlanságát, a „holt időt” Bereményi már első kötetében az eső metaforájával írja le (pl. *Utolsó kör a vízben*), s a regénynek is a szakadó eső ad jelképpel töltött keretet. „Olyan ez, mint a korszak, amiben élek. Tudnivaló, hogy majdan úgyis eláll ez az eső, pedig most végláthatatlannak tűnik”. (5.)

A *svéd király* című kötet novelláinak központi hősei önarcképszerűen vannak megmintázva, az elbeszélések – s a *Legendárium* története is – a történelem megértésére és elsajátítására tett öndefiníciós törekvés. Bereményi első novellásköte-tével is kritikával, ugyanakkor együttérzéssel szól a csellengő húszévesekről (*Utolsó kör a vízben*), az *Irodalom* című elbeszélésben pedig a tengő-lengő fiatal íróról. A kötetet a *Levelet Zs. asszonynak* című esszénovella zárja, amelyben látszólag két generáció nézőpontja ütközik (ahogy Dobrovics és Vadnai Bébi esetében). A novella tudatosan vállalt művészi elvként jeleníti meg az elbeszélt múlt s az elbeszélő jelen

azonosságát. Három lengyelországi utazás leírásával, s egy magyarországi gőzfürdőzés (az elbeszélő innen írja levelét Zs. asszonynak) képsorainak egybejátszásával mutat rá Bereményi arra, hogy hogyan függ össze a múlt és a jelen. Keresni kell az összekötő szálakat történelmünk széthullott darabjai között, hiszen „végtelenbe nyúlnak a jelen okai, s meg kell tanulnunk számot vetni velük, ha a pillanatban el akarunk igazodni.”¹¹ A szerző ötletes szójátéksorozatokkal (pl. „Egy ingyombingyomot Közép-Európának, bölcsőmnek. És még egyszer.”; „Pity, paty, mondja a víz. Pity, paty, Asszonyom, mondom én is.”; „Zsugorodom, Asszonyom, tehát egy zsigizsugit a hideg víznek. Zsigizsugi.”)¹² is fontos dolgokat tud elmondani a kor valóságáról, a novellában a társadalom problémája egyben az egyén intellektuális problémája is. A kötetet nyitó *Irodalom* című elbeszélésnek három különböző, de egymással érintkező rétege van. Az első Dobrovics (Sanyi), a huszonhat éves fiatalember jelene, mindennapjai, a második a fiú belső monológja, a közhelyszerű kémtörténet, amit ír(na), a harmadik pedig nagyanyjával való kapcsolata, beszélgetései. A nagymama jelenti azt a külvilágot, amelyiknek Dobrovics nem tudja elmondani önmagát, s végül ő az, aki rávezeti arra a fiatalembert, hogy mi az irodalom. Az *Irodalom* című novella Bereményi pályakezdő író társaira is hatott¹³, Császár István szívébe ezzel az írásával lopta be magát¹⁴, Marosi Gyula pedig Dobrovics alakját s az elbeszélés bizonyos motívumait emelte be *Játsszunk novellát* című írásába. Bereményi 2008-ban tévéfilmet is készített a novellából, s az *Irodalom a Vadnai Bébi* szempontjából is fontos alkotás, a szerző nemcsak a főhős, az író alteregóját jelentő Dobrovics átvételével idézi meg pályakezdő művét, a regény szerkezetével is utal rá, a novellához hasonlóan három réteg különíthető el. Az első a hetvenes évek eleje, a pályakezdő Dobrovics Pétert és baráti körét mutatja be, a második réteg Vadnai Éva (Bébi) története a harmincas évek végén, negyvenes évek elején, a harmadik, külső történet a mű megszületésének ideje, amikor az idős Dobrovics-Bereményi harmadik személyű külső narrációval megírja a regényt. Az *Irodalomban* szereplő nagymama alakja a regénybeli Dobrovics új főbárájának, Lujzi néninek feleltethető meg. Dobrovics a novellában rájön, hogy kémtörténet helyett saját történetét kell megírnia, s a regénybeli Dobrovics is széttépi a Doxáról szóló papírokat, hogy „egy másik múltba merüljön el” (241.). Dobrovics a *Legendárium* központi alakjához hasonlóan, regényszereplőknek képzeletben elhelyezkedését, erre a látszólag érzéketlen kívülállásra („Ez is jó lesz valamire” – gondolta gyakran –) (24.) mutat rá Vadnai Bébi, mikor a szerelem kapcsán a következőket mondja, „Majd meglátod te is, a szerelmi önkívületben vannak ilyen összefüggések.” (184.)

A *Legendárium* erősen önéletrajzi, Bereményi személyétől mégis eltávolított családi krónika, melyet az író kétszáz év eseményeire tágit ki, a legendás kassai puska-míves ükapa történetétől a 2025-ben visszaemlékező középső testvérig. A regény különböző életutak egymás mellé helyezése, melyek nem szervesülnek igazán egésszé. A család félresikerült, szerencsétlen sorsokat takar, egy-egy monológ egy-egy képlet az állapotnak. A reformkori memoárok modorától a szürrealista prózáig terjed a fejezetek stílusa és hangneme, képek, jelenetek, portrék, reflexiók, emlékek váltják egymást. Ez a fajta nyelvi fantázia hiányzik a *Vadnai Bébi*-ből, Bereményi hitelesen idézi meg nyelviileg is a negyvenes évek miliójét, de nem vált nyelvet, mikor a hetvenes évekre vált. A *Legendáriumban* Bereményi önálló szövegekre bontja a narrációt, hőseit térben és időben is kiszélesített dimenziókban mozgatja. Az *Előhang*

szerint van központi alakja a regénynek, s az első fejezetek (*Előhang, Budapest, Anyai ág, Apám felkeresi anyját, a nagyanyámat, Apám apja mindörökké eltávozik közülünk, Irén levele, Korkülönbség*) is mind hozzá viszonyítva mutatják be a szereplőket (pl. „apám apja”, „anyám anyjának nagyapja”). A legidősebb fiú – az író önarcképe¹⁵ –, a családját rendszerező (megíró), eredete után nyomozó főalak tartózkodóan van jelen a műben, átengedi a terepet más személyeknek és sorsoknak, ám általuk is saját dilemmáira keres választ. A legidősebb fiú, mint viszonyítási pont azonban fokozatosan eltűnik, a szót mindinkább az egyes fejezetek főhősei veszik át, az egész családtörténet főszereplője az események perifériájára szorul. A legidősebb fiú tehát csak a rokoni viszonyítások fiktív centruma, s nem a regényé. Bereményi hasonlóan jár el a *Vadnai Bébi*ben is. A fiktív centrumot a fiatal Dobrovics Péter jelenti, aki „szenvedély- és eredetkutató”, megpróbálja megírni Vadnai Bébi szerelmének történetét, ám nyomozása közben személyes története háttérbe szorul, sőt egy idő után barátja, Doxa, akinek apját kutatja (felmerül, hogy testvérek, vagy unokatestvérek) is kitűnik a képből. A *Legendárium* azt sugallja, hogy a hatvanas években klasszikus család és klasszikus apaszerep nem létezett. A regényben megjelenő könnyelmű, iszákos apának három házasságából született négy gyermeke, de egyikük életét sem követi nyomon. Az apakeresés és a regényben szereplő apa karaktere jelenik meg a *Vadnai Bébi*ben is (Oszkay Artúr személyében), de mert Bereményi a *Legendárium*-ban és az *Eldorádó* (1988) című filmben már kidolgozta apja alakját, s a hozzákapcsolódó problémákat (apák és fiúk generációs ellentéte), ebben a regényében ez a motívum csak vázlatosan jelenik meg, s ugyanez mondható el a hetvenes évekről is. Bereményi a hetvenes években a nemzedéki-önkifejezés leghitelesebb eszközét találta meg, mikor magánnaplóféle dalokat kezdett írni Cseh Tamással. A művekből a kor mindennapi életének eseményei, jellegzetes helyszínei rajzolódnak ki, a csónadrágot, hegyescipőt viselő kamaszok világa, a Mambó magnóból szóló zene a bulikon és a klubdelutánokon, az iskolai díszünnepély, a tanulmányi kirándulás, az érettségi találkozók légköre, az emberi kapcsolatok (barátságok, kalandok, szerelmek, abortuszok, révbe érkezések és elválások), az albrétben és a munkásszálláson való létezés, az ingázás, az árdrágulás és a hóhullám, az eszpresszók, füstös éttermek, pályaudvarok, étkezőkocsik hangulata. Az első lemezen (*Levél nővéremnek, 1977*) szereplő dalokban ugyan benne van a kilátástalanság érzete, „az új mechanizmus kulcsembere voltam és / most itt végzem egy presszóban, holtan!”¹⁶ – hangzik el az *Eszpresszó* című dalban. Megjelenik a mozdulatlan holtidő is, „Hát nincsen más ebben a dalban / csak egy hóhullám harmadik napja / és Éva, és még egy utca / és egy délelőtt...”¹⁷ (*Nincsen más*), ugyanakkor a „levélírónak” meggyőződése, hogy lakhatóvá kell tenni a holtponot, az otthont pedig egyértelműen Budapest jelenti. „-Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk, / maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk? / – Itt van a város, vagyunk lakói, / maradunk itten, neve is van: Budapest.”¹⁸ (*Budapest*). Bereményi a *Vadnai Bébi* című regényben arra épít, hogy az olvasó az évtizedekkel ezelőtt rögzített tapasztalatokat beleérzi az új regénybe, s így kidolgozás nélkül is benne lesz a könyvben „kora érzékszervileg felfogható valósága.” (6.)

A *Legendárium Korkülönbség* című fejezete mindkét regény szempontjából kulcsfejezetnek mondható, a *Vadnai Bébi* esetében azért, mert Dobrovics karaktere, motívációja, s a regényírás aktusa ebben a műben kidolgozott formában jelenik meg.

A négy részre bontott fejezetben a főhős igyekszik rendet tenni zavaros életviszonyaiban s a családi fényképalbumban. Az első részben a legidősebb fiú kisebbik fivére katonaságból való szökését meséli el, kívülállóként, mintha nem is testvéréről, hanem egy film vagy regény hősről mondana el egy történetet. A másodikban a legkisebb fiú szökését értelmezi, s egyúttal belehelyezi öccsét – akiről csak annyit tud, hogy nagyjából nyolc évvel fiatalabb nála – készülő családtörténetébe. A harmadik epizódban a pesti lakásban megjelenik a katonaszökevény öcs, akit bátyja most is úgy kezel, mintha csak egy szereplő lenne készülő regényében. A negyedik részben a legidősebb fiú – ahogy Dobrovics Vadnai Bébi és dr. Szemző szerelmének alakulásán gondolkodik – találgatja, hogy mi történhetett a kisebbik fivérrel. „Üres cédulákat veszek elő az íróasztalom fiókjából, egyikre ráírom: ŐRIZETBE VETTÉK, egy másikra pedig: NEM VETTÉK ŐRIZETBE, aztán áthúzem és inkább azt írom oda: MÉG MINDIG SZABADLÁBON, mert ez a kifejezés tetszetősebb.”¹⁹ A főhős kiegészíti céduláját még egy mondattal. „»Öcsém mint Vera balekja.« Néztem, nem tudtam visszatenni. – Ez egy regény – szóltam hátra Marinak. Ő megkérdezte, miért? Nem válaszoltam neki, mert hirtelenjében nem tudtam összefoglalni, miért is érzem, hogy összeállt minden, hogyan látom a jellemek végzetének egyedüli útját (...)»²⁰ A *Legendáriumot* lezáró, a könyv egyharmadát kitevő Anna-fejezet regény a regényben. Az elbeszélőt a családtagok felvonultatásakor eddig a távolságtartás és az ironizálás jellemezte, ebből a fejezetből viszont hiányoznak az ironikus felhangok. Megszűnik a groteszk játékoság is, s a családregényre való vonatkozás és utalás. A fényképalbum, amit a legidősebb fiú látszólag összerendezett, most szétesik. Az elbeszélő kiesik a szerepéből, felhagy az eddigi legendátlanító eljárással, s olyan narrátornak adja át a szót, aki a legendateremtés vonzásába kerül. A *Törzs* körébe tartozó Doxa (Halász János) előképének tekinthető János, laposan titokzatos szerelmét Annát, jelképpé stilizálja. Anna Bébivel ellentétben Kafkától kölcsönzött szereplő, figurája nincs megjelenítve, pusztá érzület, csak beszélnek róla. Már az Anna-fejezet nyitányán érezni lehet a váltást, a narratív harmadik személyű előadás hirtelen vált át egyes szám első személyre, az elbeszélő-főhős gyors felvezető után lépteti színre a középső fiút. „2025-ben a menetrendszerű sebesvonat pontosan a számára kijelölt időpontban érkezett el a legmagasabb magyar hegycsúcs, a Kékes alatt húzódó alagút szájához, és szabályszerűen tűnt el benne. Az egyik első osztályú fülkében magányos öregember ült, a középső fiú, aki összes féltestvérét túlélte.”²¹ János sűrítő-összefoglaló monológot ad elő, hogy szituálja saját legendáját. „»Miért töltöttem én a múlt század hetvenes éveit falun? Üres kézzel jöttem el onnan, ha emlékezetem nem csal. Még egy tanulságot sem hoztam el magammal. Talán mert mindvégig tanulságok után kutattam? Vagy elégedjek meg egyetlen névvel: Anna?«”²² A helyszín – ahol a középső fiú kilenc évet tölt el – egy vidéki kastélyba berendezett állami gazdasági központ. Az építész-mérnök János beleszeret Annába, az igazgató lányába. Feleségül veszi, két év múlva elválnak, de a középső fiú továbbra is a gazdaságnál marad. Volt felesége a rögeszméjévé válik – még a XXI. században is ő jelenti számára a hetvenes éveket –, megállás nélkül utána nyomoz, minden percéről tudni akar. János karaktere ugyanolyan halványra sikerül, mint Doxáé, Bereményinek egyik Jánost sem sikerül olyan kiemelkedő egyéniségnek feltüntetni, mint amilyennek szeretné, pedig Doxa az akkori Budapest „legendás” figurájáról Dixiről (Gémes János) lett mintázva. A *Legendáriumbeli* Jánost ugyanúgy nem ér-

dekli apja, mint Doxát, aki meg sem hallgatja Dobrovicsot, mikor elmondaná, mit tudott meg Bébitől. Jánost csak Anna érdekli, s mivel nem lehet ott Anna esküvőjén, legalább megírja, milyennek képzei a vőlegényt. Bereményi Géza – aki írja, hogy a legidősebb fiú a családragényt és Jánost írja, s azt, hogy János vőlegényt ír –, ezen a ponton zárja regényét, s a *Vadnai Bébi* a *Legendárium*ot tudatosan megidézve hasonló ponton zár. Doxa az elmeagyógyintézetben (fejben) családragényt írt (az első fejezet címe *Szerelem*, a másodiké *A fiú*), s mindezt a fiatal Dobrovics írja, amit végül is az idősebb Dobrovics-Bereményi rendez össze. A *Legendárium* első recenziói kifogásolták, hogy az Anna-fejezettel megszakad az alakítás szervesége²³, „...a valóságos rokonok eddig jól megépített képcarnokából kilépve – egy semmilyen homokszivatagba. Ilyen módon visszamenőleg is egészen képtelen törés húzódik végig a könyvön, amit (...) a bravúros megoldások sem élnek túl, mire letesszük, az utolsó harmad ernyedtségében magunk is elfelejtjük őket (elfelejteti velünk az író).”²⁴ – fogalmazza meg Balassa Péter. Bereményi rendetlen prózáirói életművének fonalát a *Vadnai Bébi* írásakor ott vette fel, ahol 1978-ban elejtette. A *Legendárium*ban nem sikerült megírnia, a középső fiú, János és Anna „gyűlöletszerelmét”, s ezzel a résszel az egyébként jól felépített regény alól kihúzta a talajt. A *Legendárium* ereje a hetvenes évek megjelenítésében és a bravúros írói megoldásokban rejlett, a *Vadnai Bébi*-ben a fiatal Dobrovics világa sokkal szürkébben jelenik meg, a megszokott, várt technikás írói játék, s a szereplők mozaikos összekapcsolása is elmarad, ezáltal viszont a szálak (Dobrovics és Bébi) gyorsan összeérnek, így a nyomozás helyett a fókusz Vadnai Éva szenvedélyes szerelmi életére helyeződik. A fiatal Dobrovics-Bereményi „a saját korának gyermeke volt, és csak abban különbözött a többiektől, hogy nem áltatta magát” (159.), amikor barátnője elhagyja egy „harmincöt éves, kétgyermekes aggastyán miatt” (8.) nem esik kétségbe, novellaírásba kezd. Bereményi hetvenes években született prózájában a szerelem csak érintőlegesen, szimbolikusan van jelen, a nagy összefüggések (pl. apa utáni nyomozás) kicsiny láncszemeként. A *Vadnai Bébi*-ben viszont a Doxa apja után történő nyomozás egyre inkább a szenvedélyes szerelem ábrázolásának rendelődik alá, több, a szerelem fogalmát definiáló igazság (közhely) hangzik el, „A szerelemnek nem a gyűlölet az ellentéte, hanem a közöny. És nekem csak a világ lett közömbös akkoriban” (187.) – mondja Dobrovicsnak Vadnai Éva, s ilyen típusú tapasztalat a korábbi prózáiban nem fogalmazódik meg. S beszélgetés közben „Évából fekete alakzat lett, s ha olykor egy-egy szót keresve jobb felé fordult a feje, fiatalkori arcéle bukkant elő.” (158.) Ez a képhe komponált mondat viszont a fiatal Bereményit (is) idézi.

JEGYZETEK

- 1 BEREMÉNYI Géza, *Vadnai Bébi*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 2013. A regényből idézett szövegek oldal-számát a törzsszövegben jelzem.
- 2 A *Vadnai Bébi* Rózsavölgyi Szalonban tartott könyvbemutatóján hangzott el.
- 3 Kézdi Kovács Zsolt *A svéd király* című kötet megjelenése után kereste meg Bereményi Gézát, s felkérte forgatókönyvíróinak *Romantika* (1972) című filmjéhez. A *Legendárium* megjelenéséig Bereményi három tévéfilmhez írt forgatókönyvet (*Násznap, Kérdőív, Imre*), melyeket Gothár Péter rendezett. András Ferencsel közösen írta a *Veri az ördög a feleségét* (1978) c. film forgatókönyvét.
- 4 BALASSA Péter, *A családfa-vágás nehézségei (Gondolatok Bereményi Géza Legendárium-áról és a család-regény-írásról)* = BALASSA Péter, *A színeváltozás*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 377.

- 5 Hajdu Ráfis Gábor így írt a kötetről, „Röviddel *A svéd király* elolvasása után azonban nemigen marad bennünk más, mint a formaélmény emléke. (...) novelláiban mondhatni nyoma sincs azoknak a lényeges társadalmi, emberi valóságtartalmaknak, amelyek – párosulva kétségtelenül meglévő írni tudásával – igazi művészi értéket revelálhatnak. A fiatal értelmiség egy részének tétova, bizonytalan keresése, nosztalgikus »másravágyása« feszítené ezeket az írásokat, múltékony hangulatok, érzelmek, helyenként rokonszenves gondolatok kényszerülnek kötetében novellaruhába.” = HAJDU Ráfis Gábor, *A fiatal irodalom útjai*, Kortárs, 1971/3, 496.
- 6 KÁROLYI Csaba, *És-Kvartett, Bereményi Géza Vadnai Bébi című regényéről*, Élet és Irodalom, 2014, április 4., 20-21.
- 7 *Beszélgetések fiatal írókkal*. Varjas Endre interjúja Bereményi Gézával, Élet és Irodalom, 1971/33, 7.
- 8 Uo.
- 9 Uo. 7.
- 10 BEREMÉNYI Géza, *A svéd király*, Magvető Kiadó, Bp., 1970, 37.
- 11 Uo. 150, 151, 158,
- 12 Uo. 147.
- 13 A pályatársak közül Nadas Péter a kötetről írt recenziójában lelkesen szól Bereményi nyelvi lelemnyeiről, „izgalmas írói kvalitásairól.” = NADAS Péter, *A svéd király: Jegyzet Bereményi Géza novelláiról*, Pest megyei Hírlap, 1970. dec. 24. 6. Ördögh Szilveszter viszont kevésbé tartja rokonszenvesnek a kötetet. = ÖRDÖGH Szilveszter, *Tanulságok egy kötet ürügyén*, Napjaink, 1971/2, 10.
- 14 CSÁSZÁR István, *Találkozásaim Bereményi Gézával*, Új Írás, 1971/2, 117.
- 15 A könyv borítóján szereplő családi fotók között Bereményi Géza fényképe is megtalálható.
- 16 BEREMÉNYI Géza, *150 dalszöveg Cseh Tamás zenéjére*, Napkút Kiadó, 2008, 88.
- 17 <http://www.zenezoveg.hu>
- 18 BEREMÉNYI Géza, *Budapest* = BEREMÉNYI Géza, *150 dalszöveg Cseh Tamás zenéjére*, Napkút Kiadó, 2008, 160.
- 19 BEREMÉNYI Géza, *Legendárium*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1978, 166.
- 20 Uo. 167.
- 21 Uo. 174.
- 22 Uo. 175.
- 23 Zappe László formai zűrzavarról beszél. „A formai zűrzavart az okozza, hogy van is meg nincs is. Így már nemcsak az esetleges, hogy mi történik a szereplőkkel, hanem az is, hogy mi íródik meg ebből, illetve milyen sorrendben íródik meg. Azaz az esetlegesség ábrázolása maga is esetlegessé válik.” = ZAPPE László, *Kudarcok. Bereményi Géza: Legendárium*, Népszabadság, 1978, júni. 14.
- 24 BALASSA Péter, *A családja-vágás nehézségei (Gondolatok Bereményi Géza Legendárium-áról és a családregény-írásról)* = BALASSA Péter, *A színváltás*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 376.

